

Avel·lí Artís-Gener, Tísner
Viure i veure / 1
Quarta part. Capítols 11-15

Es dirà Victòria

Des de Lleida vaig aconseguir comunicar-me amb l'Scotti a Sarinyena, i li vaig dir que era pare d'una nena que tothom assegurava que era molt bonica. Volia saber el pes i l'estatura de l'infant, però jo no estava en condicions d'aportar aquells detalls: ni tan sols no havia vist la criatura, com tampoc no havia pogut veure la Carme després del part. I com que no el podia informar respecte a quants dies la seva dona hauria de romandre a l'hospital, em va dir que me n'anés cap a Lerés i que ell s'ocuparia d'aclarir totes les coses. Va afegir, a tall de comiat:

—Li posarem Victòria. Sona bé: Victòria Scotti Español.

—És una profecia, Cecchino?

—Prou que hi compto!

Idèntic, al cap de sis anys

El meu germà Arcadi i la seva gent vivien provisionalment a Cuernavaca, a uns quilòmetres de la capital mexicana, almenys mentre duressin les obres d'erecció del Cine Ocampo, una complicada feina que ell dirigia. I un dia, la seva muller, la Maria Teresa Espriu i Puigdollers, va trencar aigües.

La vam dur a cuita-corrents a una clínica de la Ciutat de Mèxic, en una expedició fulminant, organitzada en una exhalació. L'Arcadi havia de romandre per cosa de la feina a Cuernavaca (tenia els paletes en una fase delicada) i ens vam embarcar la futura mare, naturalment, la meva germana Rosa i el seu marit, la Lluïsa —la meva muller— i jo, que tripulava el Buick de l'Arcadi

i ell s'havia quedat amb el meu Ford cupè en el qual, és clar, no cabia tota aquella gernació.

Fèiem el camí tensos, un xic crispats pel temor que no sobrevingués el part a la carretera. I el perill era menys que no pas quan duia la Carme Español: ara venien un parell de dones que sabrien què fer, admès que la futura partera —primerenca, com una altra de les cunyades— no tingués cap idea de com col·laborar, contrasentit evident perquè des de ja fa bastants anys, les dones s'arrangen molt bé també en aquest ordre de quefers.

En Pere Calders va fer tot el camí de Pere Calders: no parava d'inventar facècies i les engaltava una rere l'altra, sense treva ni pietat, i ens cargolàvem de riure. Temíem que un d'aquells agarrofaments no provoqués el part i suplicàvem al nostre cunyat moderació.

Hi ha camins molt rosts —el de Cuernavaca mateix, per exemple— i quan un automobilista ha de canviar la roda o s'ha de deturar per qualsevol altra avaria, calça el vehicle amb pedres. Depèn del grau de civisme del xofer, però alguns no les treuen de la carretera quan han acabat la feina, arrenquen i les abandonen tranquil·lament. Per tal d'incitar la gent a renunciar el bàrbar vici, de tant en tant hi ha uns rètols quadrats, pintats de blau i amb lletres blanques, que diuen: «No abandone las piedras en el pavimento». En Pere va dir, un dels cops que acabàvem de passar un rètol:

—No heu llegit aquest cartell? Deia: «No abandone los niños en el pavimento». Si passa alguna cosa anem-hi amb compte, perquè sembla que és molt castigat.

Més endavant comentàvem el nostre alt nivell d'inexperiència. La Rosa va dir:

—No duem ni unes tisores, o un ganivet, cap cosa que serveixi

per a tallar el cordó umbilical! Som desastrosos!

En Pere va dir:

—Això rai! En casos com aquest, jo m'hi faig a mossegades.

Venturosament no va caldre. Vam arribar a temps a la clínica i va néixer un xicot esplèndid, en Raimon Artís i Espriu.

Contraataquen

Vaig arribar a Lerés i l'Scotti encara no hi era. Ell i en Martells venien des de Lleida en un camió que els havia deixat el Servei del Cos de Tren de l'Exèrcit i es van presentat al castell quatre dies més tard. Els feixistes havien iniciat un contraatac espectacular en tots els nostres sectors, amb la idea fixa de reconquerir el terreny que els havíem arrabassat en la nostra ofensiva-sorpresa. La reorganització els havia dut unes setmanes i ara, els primers dies del mes d'octubre, ja havien acumulat pertot arreu unes quantitats imponents d'homes i material assedegats de revenja.

Un dia va passar pel meu davant un paper sorprenent: hom hi nomenava caps del Primer Batalló el capità Joan Criado i el comissari Vicenç Dacs, fins aleshores de la Quarta Companyia, i solament hi mancaven les signatures. O sigui que a en Morera i Falcó i a mi ens havien desposseïts! Em va fer tot l'efecte que la tafaneria i l'atzar no eren el camí correcte per assabentar-me d'una cosa d'aquelles proporcions, i me'n vaig anar a veure d'una revolada en Ferrándiz. L'home no es va immutar. Em va dir:

—Es veu que tens massa confiança en els oficinistes o que fots el nas en coses que no hauries de xafardejar! En el Primer

Batalló hi haurà, efectivament, modificacions de comandament. Però res no t'autoritza a parlar abans d'hora i encara menys a immiscir-te en qüestions alienes. Ara, per culpa teva, hauré de sancionar aquest mecanògraf que t'ha deixat llegir indegudament un paper. Li fotré un arrest que el deixaré baldat! No tornarà a Barcelona fins que no s'hagi acabat la guerra!

—Et guardaràs prou bé de castigar-lo! Aquest noi Montfort és un vell company meu del periodisme i és perfectament natural el seu gest de solidaritat, d'advertir-me que em voleu fotre fora del meu càrrec. Si algú mereix una sanció sóc jo mateix!

Vam reprendre l'afer un parell de dies més tard. Ara teníem grossa feinada puix que els feixistes ja havien romput algunes línies nostres i les havíem hagut de refer més endarrera, manta vegada massa treballósament. A en Morera i Falcó i a mi ens van fer assistir a una reunió de l'Estat Major de la Brigada i significava un bon contratemps puix que la tasca de mantenir dempeus tots els observatoris i en perfecte funcionament la xarxa d'informació —en aquella situació d'atac era fonamental, del tot imprescindible, i calia que treballés amb una eficàcia irreprotxable — i, doncs, qualsevol distracció ens feia més mal que una pedregada. Vam anar de mala gana a la reunió d'Estat Major puix que ignoràvem, em Morera i Falcó i jo, com ens afectaria. En Ferrándiz tenia la paraula:

—Pràcticament la nostra 123 Brigada Mixta té acèfales diverses Seccions del seu Estat Major. Ho trampegem amb tota la bona fe d'aquest món, però això no s'ajusta pas al caràcter que hom vol donar al nostre Exèrcit, de cara a la victòria —es va treure de la butxaca un cap de paper, va llegir uns noms, i va prosseguir—: En l'informe que han signat els camarades Fuentes, Vicente Rojo, Álvarez del Vayo, Jurado, Núñez, Estrada, Fe, Sánchez, Álvarez Cerón, Hidalgo de Cisneros i De la Iglesia, que van redactar abans d'ahir a Barcelona, fan una proposició que significa el canvi total en la direcció de la guerra i en la qual ja no

tenen cabuda les actituds espontànies com les nostres. Això és, com us deia, una proposició. Però tot fa creure que d'aquí a molt pocs dies serà una llei: aquest any llarg de guerra ha demostrat, principalment, que amb l'esperit de lluita, les armes i la fèrria convicció comunista no n'hi ha prou per derrotar l'enemic. En una guerra cal un factor indispensable, que nosaltres no tenim i a l'enemic li'n sobra: disciplina! —va fer una mirada circular per cerciorar-se de la impressió que produïen les seves paraules i va continuar—: Acabem d'infligir a l'adversari una derrota molt severa, però ja comença a moure's per tal d'emprendre el seu contraatac i és previsible que, com de costum, posi tota la carn al foc en la feina. Això vol dir que la passada acció victoriosa no ens pot pujar al cap sinó que, tot el contrari, hem de consolidar-la i no retrocedir ni un centímetre més. Ens esperen grans sacrificis, segurament, però tota guerra portada dignament és un gran sacrifici.

Vaig tenir la impressió que aquelles paraules sonaven com a forasteres en els llavis del nostre comandant: feien l'efecte d'una lliçó ben apresada. El to persuasiu no era pas habitual en ell i encara menys una argumentació saturada de lògica. Però no era pas qüestió de trobar una pestanya de mico en el plat de sopa. Fet i fet, allò que més m'afectava encara no havia estat dit: creaven de debò les quatre Seccions de l'Estat Major. En Raich, l'ex-futbolista, fóra el cap de la Primera, Organització; a mi em destinaven a la Segona, Informació; l'Argilés —el delineant lleidatà que havia fet de mestre d'escola— passava a ser el cap de la Tercera, Operacions, i de la Quarta, Serveis, se n'encarregaria (durant molt poc temps, ai las!), l'Olivella, que aviat fóra substituït per l'aleshores capità pagador Cardona.

Quan anava a plantejar el cas d'en Joaquim Morera i Falcó, que en aquella nova organització restava orfe (no hi havia comissaris dels caps de Seccions de l'Estat Major!) l'Scotti, com si m'hagués endevinat el pensament, va dir que ell també anava a reestructurar el comissariat de la Brigada i que en la nova

distribució de feina necessitava ampliar la gent que l'ajudaria directament, i que havia decidit quedar-se en Joaquim Morera i Falcó, que es repartiria la feina amb l'altre col·laborador directe de l'Scotti, en Lluís Bossa. (El qual, ho dic de passada, no va fer res per tal de dissimular l'enuig que li ocasionava la notícia.)

Una nova feina

Era tot un altre plantejament al meu quefer, radicalment distint al de comandar un Batalló d'una Unitat de xoc. El castell de Lerés va ser el testimoni de la creació del nou departament i el rebombori que implicava. Vaig rescatar de qui sap on l'Emili-Antoni Vilanova i el vaig posar al front d'un departament de cartografia de nova creació, al qual va ser fins que no me'l van prendre els maleïts esglaons superiors. També em vaig quedar com a mecanògraf exclusiu d'Informació en Josep Montfort i Segura i, en aquest cas, els problemes van ser amb el mateix Ferrándiz, que no volia privar la Brigada d'un element prou útil, o que hi restaria però al servei d'una Secció concreta. Ell l'havia picat de la Companyia d'en Julián Alvargonzález i en Teixidor i ara li feia ràbia que jo me'l quedés.

L'enemic atacava fort en tots els sectors i la meva Secció acabada d'estrenar cada dia que passava es tornava més important, hom llegia amb més deler les meves informacions assolides a través d'un munt d'observatoris el funcionament dels quals se solia qualificar de perfecte.

Ara menjàvem en la gran taula del menjador senyorívol. Teníem una cuina excel·lent i havien creat un grup de soldats (d'aquells ben recomanats per prestigiosos personatges que no volien que els seus protegits desaparessin trets), encarregat de servir els àpats, duent-los de la cuina al menjador. Un dia en Ferrándiz

explicava no sé què de Mèxic, alguna cosa que ja havia escoltat moltes vegades, i jo no li'n feia cas i comentava quelcom a l'oïda d'en Joaquim. (El comandant entonava una lletania sobre alguna peculiaritat mexicana i poc podia imaginar que jo mateix, ben aviat, també la podria declamar!)

Susceptible i desconfiat com era, potser temorenc que no malparlés d'ell i, sobretot, incòmode perquè jo no queia en aquell joc de cosoneria que practicaven els altres, va interrompre el relat i va dir, evidentment cridant-me:

—Ep, tu, «Esquella», fes-me el favor d'escoltar això que explico!

Vaig trobar summament ofensiu que em tragués un sobrenom i vaig fer el desentès en justa represàlia, continuant amb el meu xiuxiueig a cau d'orella d'en Morera i Falcó. El qual em va dir gairebé inaudible:

—Et crida.

—Que es foti! vaig prosseguir el meu relat en veu baixa. Tots s'havien adonat de la situació i jo pressentia que no acabaria pas d'aquella manera, amb un «happy end» tan senzillet. Em va escridassar:

—Tu! Contesta quan el teu comandant et parla! —com que no em donava per al·ludit el vaig treure de polleguera. Va dir fora de si:

—«Esquella»! T'ordeno que et quadris i que et disculpis!

Em vaig aixecar fet un gall de panses i vaig replicar amb veu de tifa:

—Anava per mi, segons que veig! Tu, aquí, ets el comandant Manuel Ferrándiz i Martín. I jo sóc el capità Avel·lí Artís-Gener! Si m'has de dir alguna cosa, crida'm com a capità Artís. Perquè

aquell «Esquella» que deies és un ximple incontrolat que té el vici lleig d'engegar la gent emprenyadora a fer punyetes! —Estava atònit! Per aixecò, em vaig veure amb cor de continuar—: L'altre dia ens parlaves de disciplina. Demostra'ns que saps què és i no caldrà que demanis disculpes a ningú.

Hi va haver un silenci gèlid. El va trencar l'Scotti:

—Sembla que feu competència entre tots dos per demostrar com ha de ser la convivència entre comunistes! No us podríeu tranquil·litzar una mica, senyors Ferrándiz i Artís?

Tots plegats vam quedar molt moixos i la resta del dinar va transcórrer en mutisme i imagino que en Ferrándiz, com jo mateix, amb un rau-rau d'inconformitat deguda a no haver arribat a cap resultat plenament satisfactori.

Un dia ens va arribar una nota pintoresca i es deia Emilio Tuero. (A Mèxic vaig conèixer un famós cantant que duia els mateixos noms.) Era un tinent d'artilleria agregat a no recordo quina Divisió que, en la passada acció ofensiva, havia perdut el contacte amb la seva Unitat. Probablement l'artilleria, usualment més endarrerida, no havia pogut atrapar la infanteria que, com ja he dit, avançava veloçment per una enorme extensió de terror que els feixistes abandonaven esbalaïts. Era un homenic magristó, acusadament estràbic, i era difícil de mantenir la conversa amb ell car mai no hi havia manera certa de saber si responia una pregunta teva o alguna altra de qualsevol altre: tant podia mirar aquí com dellà i la gràcia raïa a endevinar qui era el seu interlocutor. Havia demanat el telèfon i es va fer un bon tip de trucar a Unitats i més Unitats, inútilment: ningú no sabia on era la seva Agrupació. Va preguntar a en Ferrándiz si a la seva Brigada no li faria servei un canó de 122 mil·límetres, servit per un equip humà de primera, amb una dotació regular de municions i dirigit per ell, artiller graduat de l'Escola Popular. El nostre cap li va dir que de moment no, però que, potser, més endavant, podria fer

falta: tot depenia d'on fos, de si hom el trobava a mà en un moment de necessitat. Va dir que tenia la peça, el canó que la remolcava i que transportava a la vegada les municions i la gent allí, en un camp prop del castell, amagat tot el material sota uns arbres espessos. I en Ferrándiz li va preguntar si, de debò, se'n podia refiar, si sabia tirar bé amb el seu canó, perquè ja havia conegut uns afeccionats desastrosos. En Tuero va dir que havia estat un dels millors alumnes de la seva promoció i va concloure:

—On poso l'ull poso la bala!

No vaig poder resistir la temptació i vaig dir:

—Deus bombardejar la reraguarda, xicot!

Tots —llevat d'en Tuero, és clar— van celebrar el meu cruel acudit. I des d'aleshores va venir cada dia, a demanar-nos si no teníem alguna cosa que valgués la pena de canonejar, i en Ferrándiz el feia anar a preguntar-ho a l'Argilés, i en Ferran deia que qui ho havia de decidir era en Ráfales, el cap d'Estat Major. A mi em feia una llàstima immensa aquell pobre home amb el seu «No falten pas serradures?» de cada dia i la resposta invariable de «Avui no; potser demà».

Les dues vegades que vaig comandar la Brigada

Només dues vegades, casualment, vaig ser l'única autoritat —o el màxim responsable— de la 123 Brigada Mixta. I ambdues van ser allí, en aquella àrea de l'Alt Aragó, i amb pocs dies de diferència una de l'altra però d'un signe completament divers.

En Ferrándiz, l'Scotti i en Ráfales havien anat a recórrer les posicions més avançades, fos per mesurar la pressió enemiga, fos per infondre coratge als combatents. L'Argilés havia anat a Boltanya cridat per en del Barrio, i els caps de la Primera i la Quarta, com gairebé sempre, feien gestions lluny del sector, sovint a la propera reraguarda. Em van trucar des d'un observatori i em van dir que hi havia fort moviment de gent i material al poble de Caldearenas. Al cap d'un moment un altre observatori encara va ser més explícit: em va dir que a l'estació hi havia arribat un llarg comboi, que n'havia baixat molta gent, i que des de feia hores no paraven de descarregar els vagons de mercaderies, que anaven plens de caixes.

En Florenci Ollé encara va afegir més detalls: ja l'ahir i l'abans d'ahir havien arribat a l'estació diversos vagons automotors —ell ja ho havia reportat. «Que no llegeixes els meus papers, o què?» «Sí, home, és clar que els llegeixo!»— i, en efecte, a Caldearenas hi havia una concentració de gent i de material que feien pensar en la immediatesa d'una ofensiva per aquell sector. Mentre telefonava a totes les Unitats, Companyia per Companyia, exigint-los afuada vigilància i mirava de comprovar si els dispositius defensius funcionaven com calia, va arribar l'Emilio Tuero. L'esquifit tinent em va deixar anar la seva cançó diària. Em va guaitar incrèdul quan li vaig preguntar:

—Podries fer foc contra Caldearenas?

—Contra quin lloc, de Caldearenas?

Aleshores l'estupefacte era jo, puix que el poble era un caseriu minúscul. Vaig dir:

—L'estació, per exemple. No em preguntis si volem els vàters o a la sala d'espera! Amb l'estació en tindríem prou.

—De debò? Em deixes tirar de veritat contra Caldearenas?

—T'ho ordeno!

El vaig veure com travessava el pati del castell a grans gambades i al cap d'un parell de minuts la seva peça del 122 ja s'havia deixondit. Em telefonaven, admirats, des de tots els observatoris! Havia fet volar el tren, l'estació, la via morta, el dipòsit d'aigua... què sé jo! Cada canonada era una diana sensacional!

Li vaig enviar en Fíguls amb ordre de deturar el foc i que camuflés bé la gent, la peça, i el camió. En Fíguls em va dir que l'havia contrariat l'ordre perquè en aquell moment anava a tirar un parell de cacaus a l'església «perquè estava segur que era allí on els feixistes concentraven tota la gent». Segons que em va dir en Fíguls, durant aquell temps en aparença ocios, havia mesurat mil·limètricament tota aquellazona i tenia calculades les possibilitats de tir senceres.

Quan va venir en Ferrándiz i va saber que el foc damunt Caldearenas —tothom n'anava ple— havia estat obra d'en Tuero i per ordre meva, ho va qualificar de greu abús de confiança i em va assegurar que la meva condició de cap en funcions no m'autoritzava a excedir-me en les atribucions i que, segons com, allò em podia costar un consell de guerra. Però no va prosperar l'esbroncamment perquè les notícies del daltabaix ocasionat a l'enemic ens arribaven de pertot arreu. Era evident —en Ferrándiz i l'Scotti ho veien prou clar— que hi havia hagut bona còpia d'infantilisme meva, com de voler-me esplaiar amb la joguina prohibida. Però atès que el resultat havia estat tan bo no podien insistir gaire. Ni felicitar-me, és clar, o demanar l'ascens d'en Tuero. El qual, dos dies més tard, m'ensenyava desolat un diari que deia que «després d'una intensa preparació artillera, les forces de la República havien anihilat una Brigada enemiga que havia arribat a Caldearenas per tal de combatre'ns».

—Una intensa preparació artillera, tu! —es planyia l'oficial—. Si

només els vaig fotre disset castanyes! Són una colla de marietes! Es queixen per cosa de no res, la mare que els va parir! Troben perfectament que rebem nosaltres, però a ells, ni un fil de la roba!

En efecte, se sentien intocables. La venjança va ser immediata i fulminant, a part l'ofensiva desencadenada: els avions es van dedicar a bombardejar tot allò que els semblava molt, poc o no gens sospitós, i pel que feia al canonet d'en Tuero, el van cercar caparrudament i era senzill deduir el mullader que es devia haver organitzat entre ells a causa de no haver detectat la presència del canó, o de la bateria, que més probablement devien suposar jutjant-ne els efectes demolidors. No era pas gaire versemblant —ni lògic— que una sola peça, comandada per un sol artiller que feia foc refiant-se d'observatoris aliens, pogués ocasionar tots aquells estralls.

L'altra ocasió de ser l'únic oficial responsable al lloc de comandament del castell de Lerés va arribar uns quants dies més tard, tenyida sinistrament de negre. També com la vegada anterior, m'havien deixat sol amb el personal subaltern. Els meus companys d'Estat Major —a partir del cap i el comissari de la Brigada i llurs ajudants— tots estaven escampats en missions diferents (la pressió enemiga havia esdevingut molt crítica i alguns sectors nostres palesaven inquietants febleses) i hi havia feina per a tothom —moral i material— en aquella obra de contenció. El gruix de la Informació, centralitzat a Lerés, justificava la meva permanència al castell.

A quarts d'una de la matinada em va venir a despertar al meu jaç al cor de la capella un minyó telefonista: el cap de la Divisió, el comandant del Barrio, exigia que algú responsable contestés al telèfon i advertia que era una trucada molt urgent. Em vaig plantar de bursada el tabard damunt i vaig sortir per la porteta lateral que comunicava amb les cambres de la residència. En del Barrio estava furiós i em va preguntar, ple de reconvenció, per

què no hi havia cap més comandament al castell.

—Tots són fora per coses de la feina. Alguns fronts són massa llunyans i han preferit passar-hi la nit i continuar demà la informació i els contactes. És greu, això? —vaig preguntar amb sorna i vaig afegir, accentuant encara més el to—: M’han deixat a mi. Sospites que no podré fer el fet?

—Poca conya! I pitjor per a tu, en tot cas! Han detingut cinc paisans del poble de Cerésola —tres homes i dues dones— que han estat enxampats cosint banderes monàrquiques, o sigui preparant-se per l’arribada dels feixistes. (Vaig pensar: «Això deu ser el cinquanta per cent del cens del caseriu!».) Han estat sotmesos a un sumaríssim d’urgència i els han sentenciat a mort. Ara te’ls envio al castell de Lerés i executa’ls.

Era una notícia que feia perdre l’alè: calia matar cinc persones que discrepaven ideològicament! Vaig tenir esma de confegir:

—Jo vaig venir al front com a voluntari i per lluitar contra la gent armada que hi hagués davant meu: no per afusellar civils!

—No m’has entès, Artís: no et consulto res, sinó que et dono una ordre, el desobeïment de la qual no necessita explicacions complementàries!

Com que ja es veia que aquell camí no tenia sortida, o no menava enlloc, en vaig intentar un altre:

—Si és, efectivament, una ordre, dóna-me-la per escrit.

No es va contenir pas:

—Idiota! ¿Quan has vist que una ordre d’execució sigui formulada per escrit?

Vaig reflexionar durant un parell de segons en quin no fóra el

meu grau d'ignorància de les qüestions militars. Calia assassinar cinc civils que jugaven a cosir banderes! Vaig cremar el darrer cartutx:

—Estic sol al lloc de comandament, només amb el personal auxiliar. No tinc cap mena de possibilitat d'organitzar un escamot d'afusellament amb cuiners o oficinistes!

—Això és un problema teu que a mi no m'afecta gens. Espavila't! Pela'ls tu mateix, si cal. Si no vols que et facin consell de guerra a tu per desacatament d'ordres superiors! Ara surten del meu lloc de comandament. Vull que quan el xofer torni dugui un paperet teu dient «missió acomplerta». Salut!

Em va deixar immers en una barreja de terror i confusió. Fóra tanmateix estúpid que m'haguessin hagut d'afusellar per haver incomplert una ordre absurda, emanada d'un «tribunal» en el qual jo no havia pintat res. Era un encàrrec inqualificable i em preguntava cop rera cop si justificava que fos la causa de la meva desaparició. La visió d'un escamot d'execució format amb els cuiners, en Montfort, en Fíguls, en Vilanova, els telefonistes —tots ells gent que no tenia arma ni mai havia disparat un sol tret — era completament grotesca. Aleshores em vaig recordar de la Secció Especial: quan la van iniciar estava formada per un grup de voluntaris txecoslovacs, dels quals a hores d'ara ja en quedaven pocs i hom havia cobert les baixes amb gent de procedència diversa, gairebé tots estrangers, però tothora unificats per un tarannà com de mercenari. Els fèiem servir de missions d'escorta en aquella mena d'empreses que demanaven protecció personal i la cosa certa és que romanien ociosos gairebé sempre, jugant habitualment al pòquer. Tots ells usaven «naranjero», el fusell-metralladora fabricat a València. Els teníem en una paridora de Campa del Arpo, a un quilòmetre de Lerés, i me n'hi vaig anar amb el cotxe.

Tots dormien i no tenien ni tan sols soldats de guàrdia. Mai no

havia trobat res tan fosc i pudent com aquell catau. En vaig despertar alguns tustant-los amb el peu i al capdavall vaig encertar el tinent Kornel, el seu cap. Li vaig dir que fes aixecar la gent que cregués necessària, perquè havien d'afusellar cinc paisans, tres homes i dues dones, que havien estat sentenciats a la darrera pena per un tribunal d'urgència. Semblava que hagués escoltat la meva conversa telefònica amb en del Barrio! Em va dir que ell i la seva gent eren al front per combatre l'enemic i no pas per matar població civil indefensa. M'ho deia amb insolència, amb aire rufianesc, i vaig tenir la intuïció que si no m'imposava des d'un bon principi no arribaríem enlloc. Li vaig dir que parlava amb un superior jeràrquic i que es quadrés i em saludés militarment, i que tingués ben clar que no havia anat allí a consultar-li res, sinó a donar-li una ordre. Es va enravenar, va posar els peus oberts en angle i amb els talons junts i em va dir, mirant-me fixament als ulls, que si allò que jo li deia era una ordre oficial, que la hi donés per escrit. Com si em posés als llavis una mica de regalèssia! El vaig escridassar:

—Imbècil! ¿D'on has tret que les ordres d'afusellament siguin donades per escrit?

El meu to el va destarotar un xic, però al capdavall em va dir que ells, els xicots de la Secció, s'entenien perfectament, eren molt amics, i mai no prenen cap decisió que afectés la totalitat sense consultar-se. Que parlarien tots plegats i farien el que decidís la majoria. Sentia trontollar la meva autoritat i vaig treure de la funda la Parabellum.

—Podeu parlamentar tant com us vingui de gust, però res no modificarà una ordre del cap de la Divisió.

Van fer una rotllana, com una «mêlée» de rugby, i van parlar en veu baixa i, gairebé sempre, en unes llengües que jo no comprenia. Finalment va venir en Kornel, es va posar ert davant meu i va dir que sí, que accedien a executar els paisans, però

amb una sola condició: volien el dret de refocillar-se amb les dues dones tots ells. Era horripilant veure que la condició humana podia baixar fins a aquells nivells de sordidesa! ¿Com podien pensar a cometre l'acte sexual amb unes dones que mai no havien vist —que no sabien ni si es tractava d'Àvies venerables! — i que havien de matar a continuació? Vaig agafar la pistola pel canó quan en Kornel anava a desenfundar la seva i li vaig ventar un cop de culata a la boca amb tota la meva força. Els seus companys ens miraven atònits i jo vaig agafar la meva arma pel dret, traient de la flaquesa el simulacre de seguretat i fingint que estava disposat a tot, mentre en Kornel s'havia dut la mà a la boca sangonant —li havia romput tres dents!— i havia clavat la vista a terra. Li vaig dir:

—Tu i la teva gent sou una colla de podrits que no feu cap honor a l'Exèrcit de la República. Ara afusellareu aquestes cinc persones i la propera execució a la qual assistireu serà la vostra mateixa! Comunicaré al comandament quina mena de gentalla sou!

Me'n vaig tornar a Lerés escumejant de ràbia. Vaig despertar en Fíguls, li vaig dir que es llevés immediatament i que romangués a la porta d'entrada al clos del pati fins que no arribés un vehicle de la Divisió. Que hi pugés i que els dugués a Campa del Arpo, a la paridora dels de l'Especial i que digués al Kornel de part meva que aquella era la gent que jo els havia dit i que procedís d'acord amb les ordres. Li vaig explicar a batzegades que es tractava d'un ajusticiament i que si no el volia presenciar, que es quedés al cotxe o camió que els hagués dut. Vaig fer un paperet que deia «missió realitzada», vaig signar amb un gargot qualsevol i hi vaig posar el segell de la Segona Secció de l'Estat Major. Vaig dir al meu enllaç:

—Per força han de venir en un camió. El cap del grup de custòdia deu ser un caporal o un sergent. Quan hagin acabat, dóna-li aquesta nota i que la lliuri a en del Barrio. No vull que

diguis ni mitja paraula als de l'Especial, i al tinent Kornel únicament això que t'he dit: ja n'estem prou i no cal que ens emmerdem més!

—Sí, capità!

(Em vaig adonar que tremolava.)

Vaig pujar al cor de la capella, em vaig ajaçar al meu catre, em vaig tapar amb cotó fluix les orelles i em vaig immerngir en el «Contra Düring», d'Engels, rellegint mitja dotzena de pàgines que no havia comprès prou bé en la lectura comentada amb l'Scotti. Era un bell refugi somnífer.